

Iránytű és térkép a változásokhoz*

Gutpintér Júlia

Csizmadia Norbert:

Geopillanat – A 21. század megismerésének térképe

L'Harmattan Kiadó, Budapest 2016, p. 407

ISBN: 978-963-414-147-1

Hangozzék bármennyire is közhelynek, aligha vitatható, hogy jelenleg a világ jelentős átalakulásának vagyunk tanúi, a változások minden eddiginél gyorsabban zajlanak a gazdaság, társadalom, technológia, környezet vonatkozásában, a politikai alapvetések megkérdőjeleződnek, a globális erőközpontok elmozdulnak, számos, korábban nem látott demográfiai és környezeti kihívással nézünk szembe. Ezt a mozgalmas, változásokkal teli időszakot nevezi a szerző – a valós folyamatok időhorizontjával némileg ellentétesen – geopillanatnak. Ez első látásra talán megtévesztőnek tűnhet, ugyanakkor, ha a szerző által is bemutatott, a Föld 4,5 milliárd éves történetét 24 órához hasonlító, népszerű összevetést vesszük alapul, amely szerint az emberiség az utolsó szűk másfél percben jelent meg, van létjogosultsága az elnevezésnek, hiszen ezen az időhorizonton az évtizedes változások is csak egy pillanatnak tűnnek.

E geopillanat folyamatai közötti tájékozódáshoz kíván egyfajta térképet és iránytűt adni tudományos-ismeretterjesztő művével a szerző, rendhagyó formában, erőteljes vizuális tartalommal, elsősorban újszerű térképeken és infografikákon keresztül mutatva be a világunkat jelenleg meghatározó és formáló folyamatokat, mivel, ahogy maga is hangsúlyozza, a tájékozódás, a világban zajló társadalmi, gazdasági, környezeti és geopolitikai folyamatok megismerése és megértése elengedhetetlenül fontos az egyéni, szervezeti és országos szintű sikerek eléréséhez is. Különösen fontos ezek közérthető, vonzó és korszerű formában történő bemutatása egy olyan országban, mint Magyarország, ahol az erre irányuló felmérések tanúsága szerint a lakosságnak a külföld, a külpolitikai folyamatok iránti érdeklődése átlagosan meglehetősen csekély (NMHH 2011). Ezeknek az elvárásoknak a könyv nagyrészt eleget tesz, hiszen a tartalma és formája is kellően „trendi” ahhoz, hogy megragadja a hétköznapi olvasót, a (köz)érthetőséget azonban a könyv felépítésének logikája és a néhol túlságosan szabadon ívelő tartalom (szerkesztés) nehezíti.

---

* Jelen cikk a szerző nézeteit tartalmazza, és nem feltétlenül tükrözi a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

Gutpintér Júlia a Magyar Nemzeti Bank vezető gazdaságelemzője. E-mail: gutpinterj@mnk.hu.

A könyvben a szerző először meghatározza a tájékozódáshoz szükséges eszközt, amely nem más, mint maga a földrajz. Számára tehát a geográfia nem elsősorban egy tudomány vagy szakterület, hanem a mai világ megismerésének leghatékonyabb eszköze. Az első fejezetben a földrajz jelentőségét mutatja be, a második, harmadik fejezetben pedig egy izgalmas válogatásban sorakoztat fel földrajzi érdekességeket, amelyek jó felvezetést adnak a további részekhez.

A földrajz újrafelfedezését szorgalmazó kötet szorosan kapcsolódik ahhoz a globálisnak tekinthető társadalomtudományi ívhez, amely a földrajziság óhatatlan felértékelődését hirdeti akár a nemzetközi viszonyokban és politikában (pl. *Kaplan 2012*), a városok növekedési szerepében (*Glaeser 2014*), vagy a nemzetközi kereskedelemben (*Khanna 2016*). A hazai szakirodalom tekintetében a földrajztudomány és regionális tudomány kereteit átlépő mű ugyanakkor kapcsolható azokhoz a törekvésekhez, amelyek a korábban nem földrajzilag értelmezett folyamatok térbeliségét és területiségét igyekeznek felismertetni és működési logikává tenni. Ebből a szempontból Európában a területi kohézió paradigmája tekinthető kapcsolódási pontnak (ld. *Péti et al. 2009; Ricz – Salamin 2010*).

Az infokommunikációs technológiák elterjedése és a globalizáció elmélyülése miatt a 90-es években már többen a földrajz, a területiség teljes eljelentéktelenedését vizionálták. Körülbelül egy évtizeddel később azonban a térbeliség újra felértékelődött, sőt Paul Krugman munkássága nyomán még a közgazdaságtan fősodrába is bekerült. Számos jelentős gondolkodó foglalkozik a térbeliség, a helyek, ezen belül a városok globális társadalmi-gazdasági folyamatokban játszott meghatározó szerepével. Ezek a kutatók felismerték, hogy habár az infokommunikációs technológiák segítségével számos esetben leküzdhetjük a fizikai tér jelentette korlátokat, a világkereskedelmet meghatározó szabályozási környezet lazulása pedig lehetővé tette a gazdasági tevékenységek globális szétterjedését, a gazdaságban mégis erős területi koncentrációs folyamatok zajlanak, felerősödik az agglomerációs hatás és felértékelődik a városok szerepe. A transznacionális vállalatok ugyanis országcsoportokban terveznek az értékesítés és a termékpiacok vonatkozásában, a termelést ugyanakkor szubnacionális régiókban, általában városok és vonzáskörzetük szintjén valósítják meg. Ezek a vállalatok azt is felismerték, hogy versenyelőnyek térben koncentrálódnak. A megfelelő mértékű koncentráció a tér kitüntetett pontjain, a városokban és a várostérségekben, bizonyos régiókban jön létre, ezért e területi szintek gazdasági szerepe a globalizáció elmélyülésével még inkább felértékelődött, ami pedig maga után vonta e területi szintek egymás közötti versenyét is. E gondolatok hazai megfogalmazásában kiemelendő Lengyel Imre munkássága (*Lengyel 2010*).

A földrajzi tér jelentőségének csökkenésére rációznak azok a kutatók is, amelyek a földrajzi közelség által lehetővé tett személyes találkozások fontosságát hangsúlyozzák az elektronikus úton létrejövő és fenntartott kapcsolatokkal szemben, mind

általánosan, mind pedig az innováció, a termelékenység és egyéb gazdasági tényezők vonatkozásában (Glaeser 2014).

Ugyanakkor nem csak a globalizált világgazdaság működését határozzák meg térbeli sajátosságok, hanem a közelmúlt geopolitikai folyamatai – pl. a Krím-félsziget Oroszország általi annektálása is – rámutattak a területiség jelentőségére és arra, hogy a társadalmi-gazdasági adottságok térbeli vetülete, illetve maga a földrajzi elhelyezkedés ma sem hagyható figyelmen kívül.

A földrajz és a térbeliség tehát egyrészt a globális társadalmi-gazdasági folyamatokat alakító tényező és egyben ezek megértésének egyik kulcsa is, hiszen szintetizáló, interdiszciplináris jellegéből fakadóan lehetőséget ad a komplex társadalmi, gazdasági, környezeti folyamatok, sokirányú kölcsönhatásaik elemzésére és megértésére. Ez a képesség, illetve az interdiszciplinaritás pedig különösen fontos a jelenleg zajló sokrétű és soktényezős társadalmi, gazdasági és politikai folyamatok megértéséhez.

A második és harmadik részben, illetve kisebb részben már az első rész utolsó, negyedik fejezetében a szerző ezeket a makrofolyamatokat, illetve a jövőben várható kikutatásokat neves stratégiai gondolkodók (Noah Raford, Parag Khanna stb.) és szervezetek, think tankek (Stratfor, World Economic Forum, Economist Intelligence Unit, Roland Berger Institute stb.) elemzéseinek – kritikai megközelítést nélkülöző – szemlélésén keresztül mutatja be.

Ezek összegzése alapján a szerző három kulcsterületet emel ki, amelyeken keresztül leginkább megragadhatók korunk folyamatai, és amelyek biztosíthatják egy ország, régió, illetve város sikerességét is. Ezek a fúziók és kreativitás (negyedik rész), tudás és technológia (ötödik rész), valamint maguk a városok az ezeket a tényezőket térben koncentrááló entitások (hatodik rész).

A városok magas népsűrűségükből kifolyólag sűrű társadalmi és gazdasági interakciókat tesznek lehetővé, amelyek az innováció, kreativitás és az új gondolatok kialakulásának mozgatórugóit jelentik. A városok képesek arra, hogy biztosítsák a társadalmi, gazdasági és fizikai környezeti feltételek kedvező együttállását, ami lehetővé teszi új információk gyors áramlását, a tudástranszfert, valamint lakóiknak változatos módzatokban, hálózatokon és különböző platformokon (közösségi teretek, közlekedési hálózatok, digitális hálózatok) keresztül történő összekapcsolását.

A könyv fő célkitűzésének megfelelően a szerző az utolsó, „Geomanifestó” című részben javaslatokat és tanácsokat is megfogalmaz arra vonatkozóan, hogy egyéni, szervezeti, vagy akár országos szinten hogyan lehetünk sikeresek a geopolitika korában. Ezek között megtalálhatók az egyén életének jobbítására vonatkozó javaslatok éppúgy, mint egy országstratégiát alapvetően meghatározó elemek. E javaslatok mindegyike reflektál a világot jelenleg meghatározó, könyvben bemutatott folyamatok valamelyikére. Az egyes javaslatok egymástól lényegileg elkülönülnek, de

a kreativitás explicit vagy implicit módon mindegyikben megtalálható, és az egyéni, valamint magasabb társadalmi/térbeli szerveződési szintre vonatkozó javaslatok között is ez jelenti kapcsolatot; a kreativitásunk a kulcs a világ formálásához, átalakításához is, ezért a saját életünket úgy kell alakítanunk, hogy ezt a kreativitást minél jobban ki tudjuk aknázni. A kreativitás, az innovációs képesség és hajlandóság már a jelen gazdaságában is kimutatható növekedési tényezőt jelent, ugyanakkor a küszöbön álló és a következő évtizedek társadalmi-gazdasági viszonyait alapvetően felforgató automatizáció miatt e tényezők további felértékelődése várható. Az automatizáció negatív (munkaerőpiaci) hatásai elleni hatékony védekezési mód ugyanis az, ha a kreativitás, kapcsolati és tudáshálózatok révén, illetve lokális egyediség segítségével olyan unikális termékeket tudunk előállítani, olyan szolgáltatásokat tudunk nyújtani, amelyek egyéni, városi, települési, regionális és országos szinten is kiemelnek a tömegből.

Összegezve a szerző üzeneteit: a tájékozódáshoz és a világban zajló folyamatok megértéséhez a földrajzra, az egyéni és magasabb társadalmi/területi szerveződési szintű sikerhez pedig a kreativitásra van szükségünk a változásokkal teli geopolitika korában.

Felhasznált irodalom

Glaeser, E. L. (2011): *The Triumph of the City: How Our Greatest Invention Makes Us Richer, Smarter, Greener, Healthier, and Happier*. Penguin Books, 352 p.

Khanna, P. (2016): *Connectography: Mapping the Future of Global Civilization*. Random House, 496 p.

Kaplan, R. D. (2012): *The Revenge of Geography. What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate*. Random House, 432 p.

Lengyel Imre (2010): *Regionális gazdaságfejlesztés. Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák*. Akadémiai Kiadó, Budapest 385 p.

Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság (NMHH) (2011): *Közvélemény-kutatás a magyar lakosság hírfogyasztási szokásairól és a média megítéléséről*. NMHH, Budapest 47 p.

Péti Márton – Botka Mónika – Szilágyi Györgyi – Salamin Géza – Radvánszki Ádám (2009): *Handbook on Territorial Cohesion: Application of Territorial Approaches in Developments Supported by the Public Sector*. Ministry for National Development and Economy, VÁTI, Budapest 168 p.

Ricz Judit – Salamin Géza (szerk.) (2010) *Handbook for the National Implementation of the Territorial Agenda of the European Union: The Case of Hungary*. Ministry for National Development and Economy, VÁTI, Budapest 108 p.